

Список використаних джерел

1. Зіняк Л.В. Міжнародно-правові засади військового співробітництва України : автореф. дис.... канд. юрид. наук : [спец.] 12.00.11 «міжнар. право» / Зіняк Любомир Васильович ; Нац. юрид. ун-т ім. Я. Мудрого. Х., 2015. С. 10–13.
2. Делінський О.А. Європейська система безпеки: міжнародно-правові аспекти становлення і розвитку : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : [спец.] 12.00.11 «міжнар. право» / Делінський Олександр Аркадійович ; Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. Х., 2003. 12 с.
3. І.М. Коропатнік, І.І. Кузьмич, Вдосконалення нормотворчої діяльності органів військового управління Збройних Сил України. Юридичний вісник, 4 (29) 2013.
4. Соскін О. Українська перспектива щодо набуття членства в Північноатлантичному альянсі // Економічний часопис. XXI. 2004. № 3. С. 18–19.

Никифоренко Юрій Леонідович,

здобувач кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ

ЗАКОННІСТЬ Й ОБҐРУНТОВАНІСТЬ ПЕРЕЙНЯТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Запровадження воєнного стану в нашій державі зумовило необхідність адаптації до цих умов усіх сфер суспільного життя. Правовідносини, які виникають у зв'язку із здійсненням кримінального судочинства, також зазнали певних змін, про що свідчать відповідні зміни та доповнення до Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України [1]. Хоча вказані зміни та доповнення до КПК України не стосуються сфери міжнародної правової допомоги у кримінальному провадженні, не варто недооцінювати актуальність цього процесуального інституту в умовах воєнного стану. Адже у період воєнного стану на території України вчиняють кримінальні правопорушення особи, які воюють на стороні РФ та які є громадянами різних країн. Тому притягнення їх до кримінальної відповідальності може обумовлювати необхідність міжнародного співробітництва у кримінальному судочинстві.

Однією з форм міжнародного співробітництва є перейняття кримінального провадження, яке полягає у здійсненні компетентними органами однієї держави розслідування з метою притягнення особи до кримінальної відповідальності за злочини, вчинені на території іншої держави, за її запитом (п. 3 ч. 1 ст. 541 КПК України) [1].

Обставини, за яких кримінальне провадження може бути перейняте, визначені у статтях 595, 596 КПК України, статтях 8–11 Європейської конвенції про передачу провадження у кримінальних справах (далі – Конвенція) 1972 року та у розділі VII Наказу Міністерства юстиції України від 19 серпня 2019 року № 2599/5 [2; 3].

Аналіз та узагальнення вищенаведених положень як вітчизняного законодавства, так і міжнародно-правових актів, дозволяє об'єднати їх у окремі групи обставин, які обумовлюють законність та обґрунтованість перейняття кримінального провадження. Відповідно до сутнісної характеристики слід виокремлювати такі групи обставин, за наявності яких кримінальне провадження підлягає перейняттю:

1. Громадянство та/або місце перебування (проживання, відбування покарання) чи місце народження. Громадянство країни перейняття КПК України визнає першочерговою умовою виникнення цих кримінальних процесуальних правовідносин. Це закріплено у п. 1 ч. 2 ст. 595 КПК України та п. «б» ст. 8 Конвенції. Тобто, як правило, держави не видають своїх громадян іншим державам для притягнення їх до кримінальної відповідальності. Разом з цим, для реалізації принципу невідворотності покарання за вчинене діяння може здійснюватися кримінальне провадження у формі перейняття країною, громадянином якої є особа, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення. У вітчизняному законодавстві та нормах міжнародного права окрім громадянства (юридичного відношення до країни) підставою перейняття кримінального провадження визнано і місце фактичного перебування особи. Про це йдеться у пунктах 1, 2 ч. 2 ст. 595 КПК України (перебування на території України), пунктах «а» (має постійне помешкання) та «с» (відбуває покарання) ст. 8 Конвенції.

2. Діяння є кримінальним правопорушенням за законом обох держав, за яке передбачено покарання у виді позбавлення волі та щодо якого не спливили строки давності притягнення до кримінальної відповідальності. Ця обставина також є базовою для здійснення перейняття кримінального провадження. Адже не має підстав здійснювати кримінальне переслідування, якщо за кримінальним законодавством України певне діяння не визнається кримінальним правопорушенням. Ця вимога закріплена у п. 4 ч. 2 ст. 595 та у пунктах «а», «с» ст. 10, п. «б» ст. 11 Конвенції. Окрім цього, провадження щодо заявленого кримінального правопорушення не може здійснюватися у зв'язку із закінченням строку давності (п. 5 ч. 1 ст. 596 КПК України).

3. Відсутність остаточних преюдиційних рішень та гарантування принципу *ne bis in idem* (особа не може бути притягнута до юридичної відповідальності двічі за одне й те саме правопорушення). Вказані обставини досить детально регламентуються у ч. 1 ст. 596 КПК України, де значна увага приділяється преюдиційним фактам – наявності остаточного рішення національного суду щодо цього ж факту. Такі преюдиційні факти перераховані у пунктах 2-4 ч. 1 ст. 596 КПК України, де визначено, що кримінальне провадження не може бути перейняте, якщо: щодо цієї ж особи у зв'язку з тим же кримінальним правопорушенням в Україні судом ухвалено виправдувальний вирок (п. 2); щодо цієї ж особи у зв'язку з тим же кримінальним правопорушенням в Україні судом

ухвалено обвинувальний вирок, за яким покарання вже відбуте або виконується (п. 3); щодо цієї ж особи у зв'язку з тим же кримінальним правопорушенням в Україні закрито кримінальне провадження або її звільнено від відбування покарання у зв'язку з помилюванням або амністією (п. 4) [1]. Наявність цих фактів виключає можливість здійснення перейняття кримінального провадження.

Дотримання принципу *ne bis in idem* гарантується також положенням, яке визначено у п. 3 ч. 2 ст. 595 КПК України, де вказано, що кримінальне провадження може бути перейняте Україною якщо запитуюча держава надала гарантії, що у разі ухвалення вироку в Україні особа, яка притягається до кримінальної відповідальності, не піддаватиметься у запитуючій державі державному обвинуваченню за те ж кримінальне правопорушення [1].

Окрім вищевказаних обставин, які обумовлюють виникнення кримінальних процесуальних правовідносин у порядку перейняття, у Конвенції визначено і інші додаткові обставини, які також слід брати до уваги при вирішенні питання про перейняття кримінального провадження. Такими обставинами є:

- забезпечення ефективності розслідування та процесуальної економії (місце знаходження доказів, забезпечення участі підозрюваного у судових засіданнях, наявність розпочатого кримінального провадження). Такі обставини визначені у пунктах «d», «e», «g» ч. 1 ст. 8 Конвенції;

- забезпечення реалізації принципу невідворотності покарання (п. «h» ч. 1 ст. 8 Конвенції);

- забезпечення основоположних прав людини, обумовлених відсутністю політичного переслідування чи переслідування за расовими, релігійними, чи національними ознаками (пункти «d» та «e» ст. 11 Конвенції);

- можливість соціальної реабілітації засудженого (п. «f» ч. 1 ст. 8 Конвенції);

- дотримання міжнародних зобов'язань та основоположних принципів правової системи (пункти «i» та «j» ст. 11 Конвенції).

Отже, вищенаведене дозволяє зробити висновок про те, що кримінальне провадження може бути перейняте Україною від іншої держави при наявності клопотання компетентного органу іноземної держави та на підставі таких фактів: громадянство чи перебування на території України, визнання діяння кримінальним правопорушенням за законом обох держав, відсутність остаточних преюдиційних рішень. Окрім цього, при вирішенні питання про доцільність перейняття кримінального провадження враховується можливість забезпечення ефективності розслідування, процесуальної економії, реалізації принципу невідворотності покарання, гарантування основоположних прав людини, можливість соціальної реабілітації засудженого та дотримання міжнародних зобов'язань і принципів правової системи.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : затв. Законом України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України*: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-1775>.

2. Європейська конвенція про передачу провадження у кримінальних справах (ETS N 73): дата набуття чинності: 29 груд. 1995 р. *Верховна Рада України*: URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_008.

3. Про затвердження Інструкції про порядок здійснення міжнародного співробітництва з питань взаємної правової допомоги, видачі правопорушників (екстрадиції), передачі (прийняття) засуджених осіб, виконання вироків та інших питань міжнародного судового співробітництва у кримінальному провадженні під час судового провадження : наказ Міністерства юстиції України від 19 серп. 2019 р. № 2599/5. *Верховна Рада України* : URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0956-19>.

Панайотов Євген Олександрович,
здобувач кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ДЕЯКИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДІЙ ЩОДО ПІДОЗРЮВАНОГО ПІД ЧАС ДІЇ НАДЗВИЧАЙНОГО АБО ВОЄННОГО СТАНУ

Особливий режим здійснення кримінального провадження в умовах надзвичайного або воєнного стану можливо застосовувати за наявності декількох передумов, зокрема, у разі введення режиму воєнного стану на відповідній території та за відсутності об'єктивної можливості здійснення кримінального провадження за загальними правилами, встановленими Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК), наприклад, у разі неможливості здійснення правосуддя судами, відсутності відповідних технічних можливостей щодо фіксації слідчих (процесуальних) дій чи доступу до Єдиного реєстру досудових розслідувань, наявності загрози життю чи здоров'ю учасників слідчих (процесуальних) дій. Такі обмеження щодо застосування дещо «спрощеного» порядку здійснення кримінального провадження є співмірними із завданнями, визначеними у ст. 2 КПК України [1] та узгоджуються із положенням ст. 15 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [2] щодо можливості відступу держави від зобов'язань за Конвенцією під час війни або іншої суспільної небезпеки, яка загрожує життю нації виключно в тих межах, яких вимагає гострота становища.

Зауважимо, що до повномасштабного вторгнення російських окупаційних військ на територію України у лютому 2022 року норми кримінального процесуального права щодо здійснення особливого режиму кримінального провадження стосувалися тільки стадії